

บทที่ 7

ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดโรงเกลือ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาถึงแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กับกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกับกลุ่มชาวไทย หรือกลุ่มชาวกัมพูชาด้วยกันเอง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทการค้า โดยทำการศึกษาว่าตั้งแต่การเดินทางเข้ามาค้าขาย การติดต่อเพื่อสร้างพื้นที่การค้า และการสร้างเครือข่ายทางการค้านั้น กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้มีวิธีการขั้นตอนอย่างไร โดยจะเน้นให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าชาวกัมพูชา กับกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นภายใต้กิจกรรมการค้า

เนื่องจากกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้ย้ายถิ่นที่เข้ามาสร้างโอกาสในอาชีพการค้าเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองในท้องถิ่นปลายทางที่มีบริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากเดิม ดังนั้นภายใต้กิจกรรมการค้าที่เกิดขึ้น จึงพบการปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเพื่อให้ตนสามารถอยู่รอดในบริบทการค้าแห่งนี้รวมอยู่ด้วย โดยผู้วิจัยจะศึกษาว่าเมื่อกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาต้องย้ายเข้ามาค้าขาย และพักอาศัยอยู่ในสังคมใหม่นั้น มีการปรับตัวเป็นไปในรูปแบบใด ระยะเวลาในการอยู่อาศัย และเข้ามาค้าขายในท้องถิ่นปลายทาง ประสบการณ์จากการย้ายถิ่น และทำการค้าขายในพื้นที่อื่นๆ อิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมทั้งจากท้องถิ่นต้นทาง และปลายทาง อันเป็นเหตุผลให้ต้องย้ายถิ่นเข้ามาค้าขาย และอยู่อาศัยในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม กับกลุ่มคนในท้องถิ่นปลายทางก่อนที่จะเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาหรือไม่ อย่างไร

ซึ่งการศึกษาแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าชายแดน บริเวณตลาดโรงเกลือแห่งนี้ ทั้งประเด็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กับกลุ่มต่างๆ ภายใต้กิจกรรมการค้า และการปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้า นั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญต่อการทำความเข้าใจว่า เหตุใดกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ จึงสามารถดำรงอยู่ และเจริญเติบโตได้ภายใต้พื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ รวมถึงสามารถใช้เป็นข้อมูลเพื่อคาดการณ์ความเป็นของบริบทภายใต้พื้นที่การค้าแห่งนี้ได้ด้วย

7.1 การเดินทางเข้ามาค้าขาย

กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในพื้นที่ตลาดโรงเกลือ มีทั้งกลุ่มที่เดินทางเข้ามาค้าขายตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของการก่อสร้างตลาดโรงเกลือเมื่อปี 2534 และกลุ่มที่ทยอยเดินทางเข้ามาเมื่อมีการขยายพื้นที่การค้าเพิ่มเติมต่อเนื่องมาจนถึงปี 2549^{*}

กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ เป็นชาวกัมพูชาที่มีภูมิลำเนาจากทุกจังหวัดของกัมพูชา โดยส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัด พระตะบอง กัมปงจาม และบันเตียเมียนเจย คิดเป็นร้อยละ 20.8 19.6 และ 15 ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 7.1) โดยทั้ง 3 จังหวัดนั้น เป็นจังหวัดของกัมพูชาที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น

ซึ่งในช่วงที่เกิดสงครามกลางเมืองภายในกัมพูชา (ระหว่างปี 2518 – 2534) ชาวกัมพูชา ส่วนใหญ่จะพากันอพยพและตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามจังหวัดตามแนวชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการอพยพ จังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดพระตะบอง ถือเป็นสองจังหวัดที่มีชาวกัมพูชามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อภาวะสงครามภายในกัมพูชาสงบลง ชาวกัมพูชาเหล่านี้จึงเริ่มมองหาอาชีพเพื่อความอยู่รอด การเข้ามาค้าขายในตลาดการค้าตามแนวชายแดน จึงถือเป็นช่องทางหนึ่งที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวกัมพูชา¹

* รายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 6 พัฒนาการของการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา, หน้า 106.

¹ ศาสตราจารย์ ดร. ชีววัฒนลักษณ์, “การค้าขายตามแนวชายแดน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสระแก้ว,” (เอกสารการศึกษาเชิงวิจัยส่วนบุคคล หลักสูตรนานาชาติ มหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2544), หน้า 68.

ตารางที่ 7.1 ร้อยละของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจำแนกตามภูมิลำเนาก่อนที่จะเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ

ภูมิลำเนาเดิม	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
กระแจะ	5	1.0
เกาะกง	5	1.0
กันดาล	54	10.8
กัมปงจาม	104	20.8
กัมปงชะนัง	8	1.6
กัมปงทม	52	10.4
กัมปงสปีอ	15	3.0
กัมปอต	9	1.8
ตาแก้ว	18	3.6
รัตนคีรี	2	0.4
พระตะบอง	75	15.0
โพธิสัตว์	6	1.2
บันเตียเมียนเจย	98	19.6
เปรเว็ง	6	1.2
มณฑลคีรี	1	0.2
สตึงแตรัง	10	2.0
สวายเรียง	6	1.2
เสียมเรียบ	10	2.0
อุดรเมียนเจย	3	0.6
พระวิหาร	1	0.2
กรุงพนมเปญ	8	1.6
กรุงพระสีหนุ	2	0.4
กรุงแก็บ	1	0.2
กรุงไพลิน	1	0.2
รวม	500	100.0

ที่มา: การสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือ และ ตลาดมิตรภาพชายแดนไทย - กัมพูชา (ตลาดเทศบาล 3), ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2549.

รูปภาพที่ 7.1 แสดงภูมิภานาของกุ่มพ้อค้าชาวกำพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ

ที่มา : แผนที่นี้สร้าง โดยผู้วิจัย, 11 มีนาคม พ.ศ. 2550.

ภูมิหลังของกุ่มพ้อค้าชาวกำพูชาก่อนที่จะเดินทางเข้ามาค้าขายในพื้นที่ฝั่งไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 56.8 ไม่เคยประกอบอาชีพใดมาก่อน รองลงมาเคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของประชากรในประเทศกำพูชา บางรายเคยค้าขายและทำงานด้านบริการ เช่น พนักงานเก็บค่าโดยสาร และพนักงานเสิร์ฟ ตามเขตพื้นที่การค้าในกรุงเทพมหานคร จังหวัดเสียมเรียบ และจังหวัดพระตะบอง ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและเมืองท่องเที่ยวของกำพูชา รวมถึงบางรายเคยค้าขายอยู่ในตลาดปอยเปต ฝั่งกำพูชาก่อนที่จะย้ายเข้ามาขายในฝั่งไทยด้วย คิดเป็นร้อยละ 20 15.8 และ 4 ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 7.2)

ตารางที่ 7.2 ร้อยละของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจำแนกตามอาชีพก่อนที่จะเข้ามาประกอบกิจการการค้าในตลาดโรงเกลือ

อาชีพก่อนที่จะเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยประกอบอาชีพใดมาก่อน /ว่างงาน	284	56.8
เคยประกอบอาชีพอื่นมาก่อน	216	43.2
- เกษตรกรรม	100	20.0
- ค้าขาย	79	15.8
- งานด้านบริการ (พนักงานในร้านอาหาร พนักงานเก็บตัวโดยสาร ฯลฯ)	20	4.0
- รับจ้างทั่วไป,ทำงานโรงงาน	17	3.4
รวม	500	100.0

ที่มา: การสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือ และตลาดมิตรภาพชายแดนไทย – กัมพูชา (ตลาดเทศบาล 3), ระหว่างเดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2549.

กลุ่มที่เดินทางเข้ามาค้าขายเป็นกลุ่มแรกนั้น เป็นชาวกัมพูชาที่เคยค้าขายกับชาวไทยที่บริเวณจุดผ่อนผันบ้านโคกสะแบง อำเภอรัฐประเทศ (ในช่วงปี 2533 – 2534) ซึ่งทางกองกำลังบูรพา ขณะนั้น ได้พิจารณาเห็นสมควรให้เปิดจุดผ่อนผันขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบตามแนวชายแดน² ต่อมาเมื่อมีการประกาศปิดจุดผ่อนผันนั้น ชาวกัมพูชาบางส่วนจึงย้ายเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ โดยได้รับการชักชวนจากชาวไทยที่เคยติดต่อค้าขายกันมาก่อนประกอบกับในระยะแรกของการเปิดจุดผ่อนปรนและสร้างตลาดโรงเกลือในปี 2534 – 2536 นั้น ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ยังหวังแรงในเรื่องความปลอดภัยจากการสู้รบในกัมพูชา จึงตัดสินใจที่จะเข้ามาค้าขายในฝั่งไทย มากกว่าที่จะขายในตลาดปอยเปต ฝั่งกัมพูชา

แต่การเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือในช่วงแรกๆนั้น ไม่ได้ได้รับความสะดวกเท่าที่ควรเนื่องจากในช่วงปี 2534 – 2535 การบริหารและดูแลจัดการตลาดโรงเกลือ อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของกองกำลังบูรพา ที่จะทำหน้าที่ดูแลรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดน และคอยตรวจตราการสัญจรเข้า – ออกของประชาชน ดังนั้นจึงค่อนข้างเข้มงวดต่อการเดินทางเข้ามาของ

² ไพฑูรย์ สมบูรณ์พงศ์, “ภาวะการค้าชายแดนไทย – กัมพูชา: กรณีศึกษาอำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว,” (เอกสารการศึกษาระดับปริญญาตรี นุศล หลักสูตรนานาชาติ วิทยาลัยการปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2544) หน้า 8.

ชาวกัมพูชา ห้ามมิให้เข้ามาประกอบการค้า อนุญาตเพียงแต่การเข้ามาซื้อสินค้าเท่านั้น³ ฉะนั้นชาวกัมพูชาที่ต้องการเข้ามาค้าขายจึงต้องจ้างชาวไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรบริเวณใกล้เคียงมาตั้งประจำ หน้าร้าน เสมือนเป็นเจ้าของร้าน ภายหลังเมื่อสงครามกลางเมืองภายในกัมพูชาสงบลง ทางรัฐบาลไทยจึงมีการปรับเปลี่ยนนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ ทางจังหวัดปราจีนบุรี (ขณะนั้น) จึงเปลี่ยนอำนาจความรับผิดชอบภายในตลาดโรงเกลือจากหน่วยทหาร มาเป็นคณะทำงานของอำเภอรัฐประหาร ที่เน้นการบริหารจัดการพื้นที่การค้าชายแดนเพื่อการขยายตัวของภาคธุรกิจการค้า จึงส่งผลให้กฎระเบียบและการเข้มงวดต่อการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาอ่อนคลายลง

ส่วนกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่เคยค้าขายในตลาดปอยเปต ผังกัมพูชาในช่วงตั้งแต่ปี 2534 – 2536 ภายหลังเมื่อตลาดปอยเปตเกิดเพลิงไหม้จากเหตุการณ์ความไม่สงบภายในกัมพูชาในปี 2538⁴ ประกอบกับชาวไทยไม่นิยมเดินทางเข้าไปซื้อสินค้าในกัมพูชาเนื่องจากห่วงเกรงด้านความปลอดภัย กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจำนวนมากจึงย้ายเข้ามาขายในฝั่งไทย ซึ่งกลุ่มชาวกัมพูชาที่ค้าขายในตลาดปอยเปตนั้น บางรายเคยเป็นกลุ่มผู้ลี้ภัยที่อยู่ศูนย์อพยพตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา และสมัยที่อยู่ในศูนย์อพยพในช่วงที่มีการสู้รบภายในกัมพูชาจากกลุ่มเขมรฝ่ายต่างๆ (ช่วงปี 2522 – 2532) นั้น เคยติดต่อกับพ่อค้าชาวไทยมาก่อน โดยเฉพาะการซื้อขายเสื้อผ้ามือสอง

และกลุ่มที่สาม คือ ชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายจากจังหวัดต่างๆ ของกัมพูชา เช่น จังหวัดกัมปงจาม กัมปงธม และพระตะบอง ส่วนใหญ่ได้รับการชักชวนจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านที่เคยเข้ามาทำการค้าในฝั่งไทย กลุ่มนี้เริ่มทยอยเดินทางมาตั้งแต่เริ่มเปิดตลาดการค้าในปี 2534 และมีพัฒนาการที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ภายหลังจากปี 2538 เป็นต้นมา ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่มีทุนทรัพย์เพียงพอสำหรับการทำการค้า และกลุ่มชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาเพื่อแสวงโชค โดยในระยะแรกอยู่ในฐานะลูกจ้างก่อน ต่อมาเมื่อสามารถเก็บรวบรวมทุนได้พอสมควรจึงเลื่อนฐานะเป็นพ่อค้า ซึ่งชาวกัมพูชาที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมในประเทศกัมพูชาให้เหตุผลว่า เนื่องจากเทคโนโลยีทางการเกษตรของกัมพูชายังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ผลผลิตที่ได้เพื่อจำหน่ายจึงน้อย การเข้ามาค้าขายในฝั่งไทยจึงเป็นช่องทางสร้างรายได้ที่ดีกว่า ส่วนชาวกัมพูชาบางรายที่เคยทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ก็ให้เหตุผลเช่นเดียวกัน เนื่องจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจะได้รายได้ต่อเดือนประมาณ 80 เหรียญสหรัฐ (ประมาณ 3,200 บาท) เมื่อเทียบกับการเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ จะได้รายได้ต่อเดือนที่มากกว่า คือ ประมาณ 10,000 – 15,000 บาท และบางรายมีรายได้ต่อเดือนจากการค้าขายสูงถึง 50,000 – 70,000 บาท

³ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว, “ตลาดโรงเกลือ,” 2543. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

⁴ บุญกิจ สุทธิญาณานนท์, “ดินแดนไม่เป็นเรื่องที่มีเมืองชายแดน,” *สารคดี* 12, 134 (เมษายน 2539) : 173.

ดังนั้นนอกจากแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ จะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้กลุ่มชาวกัมพูชาตัดสินใจเข้ามาค้าขายในพื้นที่การค้าฝั่งไทยแล้ว ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวกัมพูชากับชาวไทยก่อนที่จะตัดสินใจเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ ในฐานะที่เคยติดต่อกับค้าขายกันมาก่อนตั้งแต่อยู่ในศูนย์อพยพ และที่จุดผ่อนผันบ้าน โศกสะแบง หรือบางรายมีเพื่อน และญาติเป็นชาวไทยในพื้นที่อำเภออรัญประเทศ จึงถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามาค้าขายของพ่อค้าชาวกัมพูชาด้วย

ขั้นตอนการเดินทางเข้ามาค้าขาย

ส่วนใหญ่ชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดการค้าในฝั่งไทยนั้น ตัดสินใจเดินทางเข้ามาค้าขาย เพราะได้รับการชักชวนจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านที่เคยเข้ามาค้าขายก่อนหน้านี้ โดยไม่มีระบบนายหน้า

การเดินทางเข้ามาค้าขายนั้น ในรายที่ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอ ระยะเวลาจะรับจ้างขายสินค้าให้กับเจ้าของร้าน ซึ่งมีทั้งเจ้าของร้านที่เป็นชาวไทย และชาวกัมพูชาด้วยกันเอง โดยจะได้ค่าจ้างเป็นรายวัน ส่วนบางรายเริ่มต้นจากการเป็นแรงงานรับจ้างภายในตลาดโรงเกลือ เมื่อสามารถมีทุนพอ และติดต่อกับพื้นที่การค้าได้ จึงเลื่อนฐานะเป็นพ่อค้า

การเดินทางเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชา ในกรณีที่สมรสแล้ว จะเดินทางเข้ามาค้าขายในฝั่งไทยพร้อมกับคู่สมรส และบุตร ส่วนในกรณีที่ยังไม่ได้สมรสก็จะเดินทางมาพร้อมกับญาติพี่น้อง หรือเพื่อนของตน บางรายเดินทางมาคนเดียว ในกรณีที่กลุ่มพ่อค้ามาจากจังหวัดต่างๆ ก็จะมากระจุกตัวพักอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านปอยเปต ตำบลปอยเปต อำเภอโอโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย ฝั่งประเทศกัมพูชาก่อน เพื่อมองหาช่องทางการค้าต่อไป

แต่เดิมในช่วงที่จุดผ่านแดนแห่งนี้ ยังมีฐานะเป็นจุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก - ปอยเปต (ปี 2534 - 2541) นั้น ตามระเบียบการสัญจรเข้า - ออกของประชาชนชาวกัมพูชา การเดินทางเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชา จะต้องเสียค่าธรรมเนียมผ่านทางให้กับเจ้าหน้าที่ทางกัมพูชาคนละ 10 บาท โดยทางฝ่ายไทยจะไม่มีเก็บค่าผ่านแดนแต่อย่างใด สามารถเดินทางเข้ามาค้าขายได้ตั้งแต่ช่วงเวลา 8.00 - 16.00 น. ไม่สามารถพักอาศัยในฝั่งไทยได้ และเดินทางเข้ามาได้เพียงภายในตลาดโรงเกลือเท่านั้น ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ควบคุมการเดินทางสัญจรเข้าออกของชาวกัมพูชา คือ หน่วยทหารของกองกำลังบูรพา ส่วนหน่วยงานที่ดูแล และจัดการเกี่ยวกับการประกอบการค้าภายในตลาดโรงเกลือของพ่อค้าชาวกัมพูชา คือ คณะกรรมการดำเนินการบริหารของอำเภออรัญประเทศ

ปัจจุบันเมื่อมีการเปลี่ยนฐานะจากจุดผ่อนปรนเป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2541 เป็นต้นมา การเดินทางเข้า – ออกของชาวกัมพูชา จึงต้องเป็นไปตามระเบียบการสัญจรข้ามแดน ภายใต้ความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนฯ ที่ทางรัฐบาลไทย และทางรัฐบาลกัมพูชาได้มีข้อตกลงร่วมกันเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2540 เป็นผลให้ชาวกัมพูชาที่ต้องการเดินทางเข้ามาค้าขาย ต้องแสดงเอกสารทางราชการชนิดใดชนิดหนึ่ง อันได้แก่ หนังสือเดินทาง หนังสือผ่านแดนถาวร และบัตรผ่านแดนชั่วคราว ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองประจำด่านพรมแดนอรัญประเทศ เพื่อทำการตรวจสอบและอนุญาตให้ข้ามแดนเข้ามาค้าขายได้ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนชาวกัมพูชาเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เข้ามาค้าขายและค้าแรงงานในฝั่งไทย โดยกลุ่มนี้จะนิยมใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว ซึ่งถือว่าเป็นเอกสารที่ไม่สามารถระบุตัวบุคคลเพื่อทำการตรวจสอบได้ ดังนั้นทางเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองของไทย จึงทำการหารือร่วมกับทางเจ้าหน้าที่ของทางกัมพูชา เพื่อปรับกฎระเบียบใหม่ มีผลให้ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2549 ชาวกัมพูชาทุกคนที่ต้องการข้ามพรมแดนเข้ามายังฝั่งไทยบริเวณด่านพรมแดนอรัญประเทศนี้จะต้องใช้บัตรควบคุมพิเศษ (Immigration card) ควบคู่ไปกับเอกสารทางราชการที่กำหนดไว้เดิมในความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนฯ ที่ลงนามไว้ในปี 2540 เพื่อให้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองของไทยตรวจสอบก่อน มิเช่นนั้นจะไม่สามารถเข้าประเทศไทยได้

ซึ่งปัจจุบันในปี 2549 ชาวกัมพูชาจะสามารถเดินทางเข้ามาในฝั่งประเทศไทยได้ ภายในระยะเวลาเปิด – ปิดด่านพรมแดน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต คือ ตั้งแต่เวลา 7.00 – 20.00 น. ของทุกวัน

การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา นอกจากจะเป็นการเอื้อประโยชน์โดยตรงให้กับชาวกัมพูชาได้มีรายได้ให้กับตนเองแล้ว การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ ยังถือเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบริเวณตลาดโรงเกลือแห่งนี้ให้มีความเจริญเติบโตและมีการขยายตัวต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันด้วย เพราะเมื่อกิจกรรมการค้าภายในตลาดโรงเกลือขยายตัว ก็ย่อมส่งผลต่อภาคธุรกิจบริการอื่นๆ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการค้ามีการขยายตัวตามไปด้วย เช่น การรับจ้างซักรีดเสื้อผ้ามือสอง การรับจ้างทำความสะอาดเท้ามือสอง ร้านอาหาร บริการรถเช่าสำหรับรับ – ส่งสินค้า และคนที่มาซื้อสินค้า ฯลฯ ฉะนั้นการที่มีกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาค้าขาย ไม่เพียงแต่ชาวไทยที่เป็นเจ้าของห้องค้า* จะได้รับรายได้จากการให้เช่าพื้นที่การค้าเท่านั้น การเติบโตของกลุ่ม

* ห้องค้า มีลักษณะเป็นพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมการค้าขนาด 4x8 ตารางเมตร โดยภายในหนึ่งห้องค้าจะมีพ่อค้าชาวกัมพูชาแบ่งพื้นที่เพื่อจำหน่ายสินค้าประมาณ 2 ราชขึ้นไป จึงทำให้มีหลายร้านค้าอยู่ภายในห้องค้าเดียวกัน

พ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ ยังส่งผลต่อเนื่องไปถึงการเติบโตของเศรษฐกิจในระดับชุมชน และระดับจังหวัดด้วย เห็นได้ชัดจากกรณีเหตุการณ์การเผาสถานทูตไทยในกรุงเทพมหานครเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2546 ที่มีการประกาศปิดพรมแดน ทำให้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาไม่สามารถเดินทางเข้ามาค้าขายได้ ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจการค้าบริเวณจุดผ่านแดนแห่งนี้ต้องหยุดชะงักลง กลายเป็นตลาดร้าง และสูญเสียรายได้จากการค้าไปเป็นมูลค่าหลายสิบล้านบาท และการที่ตลาดโรงเกลือจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสระแก้ว จึงส่งผลกระทบต่อต่อเนื่องไปถึงภาคการท่องเที่ยวของจังหวัดสระแก้วด้วย

การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กับชาวไทยจึงเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในระดับประชาชนแบบที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยทางด้านชาวกัมพูชาต้องการที่จะหาช่องทางการค้า เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง เนื่องจากตลาดการค้าภายในกัมพูชานั้น เมื่อเทียบกับการค้าขายในฝั่งไทย ผู้บริโภคชาวกัมพูชามีกำลังซื้อน้อยกว่าชาวไทย ขณะเดียวกันทางฝ่ายชาวไทยทั้งกลุ่มผู้ให้เช่าห้องค้าและกลุ่มที่ทำธุรกิจอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการค้าภายในตลาดโรงเกลือและตลาดเทศบาล 3 ก็ได้รับประโยชน์จากการที่สภาพการค้ามีการขยายตัวอันเนื่องมาจากการมีกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเข้ามาค้าขายมากขึ้นเช่นกัน

7.2 การติดต่อเพื่อสร้างพื้นที่การค้า

พื้นที่การค้าในตลาดโรงเกลือ นั้น ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของทางราชการ โดยคนไทยที่เป็นผู้ได้รับสิทธิ์ในห้องพักค้าเพื่อเข้ามาทำการค้านั้น เมื่อก่อสร้างอาคารตามแบบแปลนที่ทางราชการกำหนดแล้ว ต้องขอกกรรมสิทธิ์ให้เป็นของราชการ โดยจะเสียค่าเช่ารายเดือนให้กับทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วเดือนละ 300 บาท

ที่ผ่านมาได้มีการขายสิทธิ์ในห้องพักค้าต่อกันมาหลายทอด เนื่องจากกระยะแรกผู้ที่ได้รับสิทธิ์ในห้องพักค้าจากทางอำเภออรัญประเทศนั้น ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรในพื้นที่รัฐประเทศที่ได้รับความสะดวกจากความสงบตามแนวชายแดน แต่ไม่มีความถนัดทางการค้า จึงขายสิทธิ์ให้กับคนไทยรายอื่น ซึ่งจะมีทั้งคนไทยที่ต้องการห้องพักค้าเพื่อค้าขาย กับคนไทยที่ต้องการซื้อสิทธิ์ในห้องพักค้าเพื่อให้พ่อค้ารายอื่นๆเช่า

ส่วนการขายสิทธิ์ในระยะต่อมานั้น เกิดขึ้นจากการเติบโต และขยายตัวอย่างต่อเนื่องของการค้าในตลาดโรงเกลือ ซึ่งเป็นผลมาจากความนิยมในสินค้ามือสอง และความหลากหลายของสินค้าอุปโภคบริโภค ประกอบกับความต้องการห้องพักค้าของพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในฝั่งไทยมากขึ้น ส่งผลให้ความต้องการห้องพักค้าของนักธุรกิจชาวไทยเพื่อปล่อยให้เช่าแก่ชาวกัมพูชาสูงขึ้นตามไปด้วย ในแต่ละห้องค่านั้นมีการซื้อขายสิทธิ์ต่อกันมาถึง

2-3 ทอด โดยราคาเริ่มต้นของการขายสิทธิ์ในทอดแรกห้องขนาด 4x8 ตารางเมตรมีราคา 180,000 บาท ปัจจุบันราคาสูงถึงห้องละ 420,000 บาท ถึง 1 ล้านบาท โดยราคาขายสิทธิ์จะขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของพื้นที่การค้ำนั้นเป็นสำคัญ

สำหรับห้องค้าภายในตลาดเทศบาล 3 หรือตลาดมิตรภาพชายแดนไทย - กัมพูชา นั้นจะแตกต่างจากตลาด โรงเกลือ เนื่องจากเป็นการดำเนินการ โดยบริษัทเอกชน ชาวไทยและชาวกัมพูชาสามารถซื้อกรรมสิทธิ์ในห้องค้าได้ สำหรับชาวไทยมีขั้นตอนการซื้อขายเช่นเดียวกับอสังหาริมทรัพย์ทั่วไป แต่สำหรับชาวกัมพูชา นั้น การซื้อห้องเพื่อค้าขายนั้นต้องมีชาวไทยเป็นผู้ค้าประกันในสัญญาการซื้อขายรวมด้วย ตลาดเทศบาล 3 นั้นเป็นอาคารพาณิชย์ 1 ชั้นครึ่ง มีชั้นลอยสำหรับพักอาศัย ราคาขายเริ่มต้นจากเจ้าของโครงการนั้นเริ่มที่ 600,000 บาทต่อห้อง ปัจจุบันราคาขายสิทธิ์ห้องละประมาณ 1 ล้านบาท

การติดต่อเพื่อสร้างพื้นที่การค้ำสำหรับชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาด โรงเกลือและตลาดเทศบาล 3 นั้นมีวิธีการ 3 รูปแบบด้วยกันคือ

- 1) ติดต่อเช่าพื้นที่ค้ำด้วยตนเองกับผู้ให้เช่าชาวไทย ส่วนใหญ่พ่อค้าชาวกัมพูชาจะใช้วิธีการนี้ โดยชาวไทยที่ต้องการปล่อยห้องให้เช่าเพื่อทำการค้ำนั้น จะติดประกาศไว้ที่หน้าร้าน ซึ่งชาวกัมพูชาที่ต้องการเช่านั้นจะได้รับความช่วยเหลือจากชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายก่อนหน้าในการติดต่อเจรจากับผู้ให้เช่าชาวไทย หรือบางรายที่สามารถพูดภาษาไทยได้บ้างก็จะติดต่อประสานงาน กับคนไทยที่ให้เช่าพื้นที่เอง
- 2) ติดต่อเช่าพื้นที่ค้ำโดยผ่านนายหน้าชาวกัมพูชา ผู้ให้เช่าชาวไทยจะจ้างนายหน้าชาวกัมพูชา เป็นตัวกลางในการติดต่อประสานงาน และหาผู้เช่าห้องค้ำให้ชาวกัมพูชา
- 3) ติดต่อผ่านญาติพี่น้องชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายก่อนหน้า โดยให้ญาติพี่น้องของตนที่เข้ามาค้าขายก่อนหน้าเป็นผู้หาห้องเพื่อทำการค้ำให้

ในส่วนของราคาค่าเช่านั้น พบว่าค่าเช่าร้านค้ามีราคาไม่ตายตัว เปลี่ยนแปลงตามสภาพการค้า เช่น ในช่วงฤดูหนาวที่มีการซื้อขายเสื้อกันหนาวมือสองมาก ค่าเช่าจะสูงขึ้นถึงร้อยละ 15 หรือในกรณีที่พ่อค้าชาวกัมพูชาขายสินค้าได้น้อยเป็นช่วงที่ตลาดการค้าซบเซา ก็จะมีการเจรจาคัดรอลดค่าเช่าระหว่างพ่อค้าชาวกัมพูชากับผู้ให้เช่าห้องค้าชาวไทย ปัจจุบันค่าเช่ามีราคาตั้งแต่ห้องละ 5,000 - 15,000 บาท คนไทยที่เป็นเจ้าของห้องบางรายจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มเติม

เป็นรายปี* ปีละ 5,000 – 15,000 บาท ซึ่งค่าเช่า และค่าธรรมเนียมรายปีจะขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของร้านด้วย

เนื่องจากค่าเช่าพื้นที่ในแต่ละห้องค่านั้นมีราคาสูง ชาวแกมพูชาส่วนใหญ่จึงแบ่งพื้นที่การค้าระหว่างกัน เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่าย พบว่าในห้องค้าขนาด 4x8 ตารางเมตรภายในตลาดโรงเกลือ นั้น มีผู้ค้าชาวแกมพูชาแบ่งกันค้าขายภายในร้านสูงถึงห้องละ 4 ราย

ส่วนในกรณีที่ชาวแกมพูชาเข้ามาค้าขายได้ในระยะหนึ่ง และเห็นว่าทำเลที่ตั้งร้านค้าของตนนั้น ไม่เอื้ออำนวยต่อการค้า หรือค่าเช่ามีราคาสูงเกินไป ก็จะย้ายพื้นที่การค้าเพื่อหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมกว่า ส่วนใหญ่จะย้ายระหว่างตลาดเทศบาล 3 และตลาดโรงเกลือ หรือย้ายภายในตลาดโรงเกลือเอง

การติดต่อเพื่อสร้างพื้นที่การค้าของชาวแกมพูชาที่ต้องการเข้ามาค้าขายภายในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 นั้น จะสัมพันธ์โดยตรงกับชาวไทยในฐานะผู้ให้เช่าห้องค้า มีการเจรจาต่อรอง รวมถึงการติดต่อประสานงานเมื่อเกิดปัญหาภายในห้องค้า ส่วนความสัมพันธ์ที่เกิดกับกลุ่มพ่อค้าชาวแกมพูชาด้วยกันเองนั้น เริ่มจากขั้นตอนการติดต่อ และหาห้องเพื่อทำการค้า โดยกลุ่มพ่อค้าชาวแกมพูชาที่เข้ามาค้าขายก่อนหน้าจะเป็นผู้แนะนำ และเป็นตัวกลางในการเจรจากับเจ้าของห้องเช่าคนไทยให้

7.3 การนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย

ปัจจุบันสินค้าที่กลุ่มพ่อค้าชาวแกมพูชาจำหน่ายทั้งในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 นั้น มีทั้งสินค้าจากประเทศแกมพูชา จีน เวียดนาม และบางส่วนเป็นสินค้าจากภูมิภาคต่างๆของไทย

ส่วนใหญ่สินค้าที่พ่อค้าชาวแกมพูชาจำหน่าย คือ เครื่องแต่งกายสำเร็จรูป เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า หมวก และกลุ่มเครื่องแต่งกายที่ใช้แล้ว เช่น เสื้อผ้าเก่า รองเท้าเก่า กระเป๋าเก่า หมวกเก่า โดยมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 30.8 และ 30.2 ตามลำดับ รองลงมา คือ กลุ่มที่จำหน่ายเครื่องนอนเช่น หมอน มุ้ง เสื้อ ฯลฯ (ร้อยละ 8) และกลุ่มที่จำหน่ายผ้าผืนและผ้าปูโต๊ะทั้งใหม่และเก่า (ร้อยละ 4.8) ดังแสดงในตารางที่ 7.3

* พ่อค้าชาวแกมพูชาจะเรียกว่า "ท่าน้ำชา"

ตารางที่ 7.3 ร้อยละของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจำแนกตามสินค้าที่จำหน่ายภายในตลาดโรงเกลือ

ประเภทสินค้า	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เครื่องแต่งกายสำเร็จรูป	154	30.8
- เสื้อผ้าใหม่	90	18.0
- รองเท้าใหม่	19	3.8
- กระเป๋าใหม่	20	4.0
- หมวกใหม่	25	5.0
เครื่องแต่งกายที่ใช้แล้ว	151	30.2
- เสื้อผ้าเก่า	91	18.2
- รองเท้าเก่า	41	8.2
- กระเป๋าเก่า	16	3.2
- หมวกเก่า	3	0.6
ร้านขายเครื่องนอน(หมอน, มุ้ง, เสื้อ ฯลฯ)	40	8.0
ผ้าปูที่นอนใหม่+เก่า, ผ้าปูโต๊ะ	24	4.8
เครื่องสำอาง	22	4.4
เครื่องครัว(จาน, ชาม, หม้อ ฯลฯ)	19	3.8
เครื่องประดับกาย (นาฬิกา, เข็มขัด, แวนดา, ที่ติดผมต่างๆ ฯลฯ)	15	3.0
จิปาถะต่างๆ เช่น ร่ม, ถุงเท้า ฯลฯ	15	3.0
เครื่องใช้ไฟฟ้า	13	2.6
อาหารแห้ง - เครื่องกระป๋อง	13	2.6
ร้านขายอาหาร/เครื่องคัม	9	1.8
ประดับยนต์	8	1.6
เครื่องทองเหลือง	6	1.2
ผ้าใบ เชือก เสื่อ กันฝน ฯลฯ	5	1.0
เครื่องมือช่าง	4	0.8
วัตถุโบราณ	2	0.4
รวม	500	100.0

ที่มา: การสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือ และ ตลาดมิตรภาพชายแดนไทย - กัมพูชา (ตลาดเทศบาล 3), ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2549.

สำหรับการติดต่อเพื่อนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา นั้นสามารถจำแนกตามแหล่งที่มาของสินค้าได้ดังนี้

- **สินค้าจากประเทศกัมพูชา**

มีทั้งสินค้าที่ผลิตในกัมพูชา เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลผลิตทางประมงน้ำจืดบริเวณทะเลสาบเขมร และเครื่องหาวย อีกประเภทหนึ่ง คือ สินค้าที่ผลิตจากประเทศต่างๆ และถูกลำเลียงเข้ามาจำหน่ายในประเทศกัมพูชา ก่อนที่จะนำเข้ามาจำหน่ายในตลาดการค้าฝั่งไทย เช่น ถ้วยชาม เครื่องเคลือบ และของใช้จิปาตะจากประเทศจีน หมวก และกระเป๋าสำเร็จรูปจากเวียดนาม และสินค้ามือสองจากทั้งประเทศในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกา

พ่อค้าชาวกัมพูชาจะติดต่อโดยตรงกับนายทุน หรือพ่อค้ารายย่อยที่จำหน่ายสินค้าในกรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดต่างๆ ที่นำเข้าสินค้าชนิดนั้นๆ ซึ่งพ่อค้าชาวกัมพูชาจะมีโกดังเก็บและคัดแยกสินค้าตั้งอยู่ในฝั่งปอยเปตของกัมพูชา ก่อนที่จะลำเลียงสินค้าเข้ามาจำหน่ายในฝั่งไทย

การนำเข้าสินค้าผ่านมายังจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต เพื่อเข้ามาขายในฝั่งไทยนั้น พ่อค้าชาวกัมพูชาที่นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายต้องผ่านการตรวจสอบสินค้า และขั้นตอนพิธีการทางศุลกากร โดยรัฐก่อน โดยมีด่านศุลกากรอรัญประเทศ* ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของสำนักงานศุลกากรภาคที่ 1 กรมศุลกากร รับผิดชอบในเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดปราจีนบุรี ทำหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีอากรตรวจสอบปล่อยสินค้า ควบคุมการนำเข้า – ส่งออกสินค้า รวมถึงป้องกัน และปราบปรามการลักลอบ หลีกเลี่ยงศุลกากร และตรวจสอบยาเสพติดให้โทษ

สินค้าที่นำเข้ามาจำหน่าย โดยกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาต้องผ่านพิธีการทางศุลกากร ดังนี้

1) กรณีที่พ่อค้าชาวกัมพูชานำเข้าสินค้าที่มีมูลค่าไม่เกิน 50,000 บาท โดยลำเลียงสินค้ามาโดยรถเข็นล้อเลื่อนหรือเป็นสินค้าที่ติดตัวมา ทางเจ้าหน้าที่ศุลกากรประจำด่านพรมแดนจะทำการตรวจสอบสินค้าว่ามีสินค้าที่ผิดกฎหมายหรือไม่ จากนั้นก็จะทำการประเมินราคาสินค้า เพื่อทำการจัดเก็บภาษีตามพิกัดอัตราศุลกากรตามประเภทสินค้า ซึ่งเรียกว่า “การจัดเก็บภาษี

* ด่านศุลกากรอรัญประเทศ เป็นด่านศุลกากรทางบก อยู่ติดเขตแดนไทยตรงข้ามกับบ้านปอยเปต อำเภอโอโธรว จังหวัดบันเต็มเมียนเจย ประเทศกัมพูชา ในอดีตเป็น “ด่านเก็บภาษี” ขึ้นกับกรมสรรพากรนอก กระทรวงมหาดไทย ตั้งขึ้นหลังจากประเทศไทยเถี่ยเมือง เข็มราชู ศรีโสภณ และพระคະบอง ให้แก่ประเทศฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2449 ต่อมาเมื่อมีการโอนด่านเก็บภาษีต่างๆ จากกรมสรรพากรมาขึ้นกับกรมศุลกากร “ด่านเก็บภาษีอรัญประเทศ” จึงอยู่ในสังกัดกรมศุลกากรตั้งแต่นั้นมา

⁵ สัมภาษณ์ พลตำรวจตรี เลิศไกร, สารวัตรศุลกากร ประจำด่านศุลกากรอรัญประเทศ, 1 มิถุนายน 2549.

ปากกระวาง"ส่วนใหญ่พ่อค้าชาวกำพูชาจะใช้วิธีการนี้ เช่น ในกรณีที่เป็นเสื้อผ้ามือสองทางเจ้าหน้าที่ศุลกากรจะทำการเก็บภาษีสินค้าขาเข้า โดยจะคิดตามน้ำหนัก คือ กิโลกรัมละ 14 บาท เป็นต้น

2) กรณีที่พ่อค้าชาวกำพูชานำเข้าสินค้าเป็นจำนวนมาก ขนส่งสินค้าโดยรถบรรทุก หรือรถยนต์ ต้องนำสินค้าผ่านพิธีการทางศุลกากรที่ด่านศุลกากรอรัญประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากด่านพรมแดนประมาณ 500 เมตร โดยมีขั้นตอนพิธีการทางศุลกากรดังนี้

2.1) ผู้ประกอบการนำเข้าต้องเตรียมเอกสาร อันได้แก่

- ต้นฉบับใบขนสินค้าขาเข้า 1 ฉบับ (แบบ กศก.99/1) ซึ่งทางผู้ประกอบการจะต้องไปติดต่อกับด่านศุลกากรเพื่อจัดทำใบขนสินค้าขาเข้า ซึ่งจะมีทั้งแบบ Electronic Data Interchange (EDI) และแบบ Manual
- คู่มือใบขนสินค้าขาเข้า 2 ฉบับ
- บัญชีราคาสินค้า (Invoice) 3 ฉบับ
- บัญชีรายละเอียดของที่บรรจุในหีบห่อสินค้า (Packing List) 3 ฉบับ
- ใบอนุญาตนำเข้า หรือหนังสือรับรอง กรณีสินค้านำเข้าเป็นของต้องกักตัก ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎหมายที่เกี่ยวข้องเสียก่อน จึงจะอนุญาตให้นำเข้าได้
- คำร้องต่างๆ เช่น คำร้องแจ้งความประสงค์การบรรจุสินค้านำเข้า คำร้องขอผ่อนผัน
- พิธีการ คำร้องขอเพิ่มคู่มือใบขนสินค้าขาเข้าตามมาตรา 19 ทวิ

2.2) ให้ผู้ประกอบการนำเข้าสินค้าเป็ระบบ L/C (Letter of Credit) กับทางธนาคาร เพื่อทำการชำระเงิน

2.3) ให้ผู้ประกอบการนำเข้าสินค้านำเอกสารตามข้อที่ (2.1) ขึ้นกับเจ้าหน้าที่ศุลกากรเพื่อทำการประเมินภาษี เมื่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรตรวจสอบความถูกต้องต่อจากนั้นให้ผู้ประกอบการนำเข้าสินค้าไปชำระภาษีที่ฝ่ายการเงิน

2.4) หัวหน้าด่านศุลกากรสั่งการให้ตรวจสินค้า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการตรวจสินค้าตามใบสำแดง เมื่อเสร็จแล้วจึงลงนามสลักหลังใบขนสินค้าจากด่านพรมแดนไปยังด่านศุลกากรอรัญประเทศ เมื่อเสร็จขั้นตอนพิธีการทางศุลกากรนี้จึงปล่อยให้นำสินค้าเข้าประเทศ

สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาที่นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายในตลาดการค้าแห่งนี้ นั้น จะพบการค้าเงินการทางศุลกากรในลักษณะนี้น้อย เว้นแต่เป็นพ่อค้ารายใหญ่ที่ขายสินค้าจำนวน

มาก และมีโกดังเก็บสินค้าในฝั่งไทย หรือเป็นกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่รวมกลุ่มกันส่งสินค้าเข้ามาจำหน่ายครั้งละปริมาณมากๆ โดยในทางปฏิบัติเพื่อความสะดวกพ่อค้าชาวกัมพูชาจะจ้างบริษัทชิปปิ้งชาวไทยเป็นผู้ดำเนินการในขั้นตอนต่างๆแทน

- สินค้าจากประเทศจีน

สินค้าจากประเทศจีน ในระยะแรกเป็นสินค้าที่ถูกลำเลียงมาจากทางเวียดนาม เข้าสู่กัมพูชา และชาวกัมพูชานำสินค้าเข้ามาขายยังตลาดการค้าในฝั่งไทย เช่น ถ้วยชามเครื่องเคลือบต่างๆ แต่ปัจจุบันสินค้าจากประเทศจีน ล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าที่มาจากท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีกลุ่มพ่อค้าชาวจีนประมาณ 2 – 3 ราย เข้ามาสร้างโกดังอยู่บริเวณไม่ไกลจากตลาดโรงเกลือ ทางพ่อค้าชาวจีนจะเข้ามาติดต่อโดยตรง เพื่อขายส่งสินค้าให้กับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 สินค้าที่นำเข้ามาจำหน่ายนั้นมีความหลากหลาย เช่น เครื่องครัว เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องแต่งกาย หรือของใช้จำเป็นต่างๆ เนื่องจากเป็นสินค้านำเข้าราคาถูก และกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาไม่ต้องรับภาระเรื่องการเสียภาษี หรือขั้นตอนการขนส่งสินค้าต่างๆ ทำให้พ่อค้าชาวกัมพูชาที่ขายสินค้าอยู่ในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 หลายรายเปลี่ยนมาขายสินค้าจากประเทศจีนแทน ซึ่งประจวบเหมาะกับความนิยมในสินค้านำเข้ามือสองของผู้ซื้อที่นับวันจะลดน้อยลงด้วย

สำหรับการเข้ามาสร้างเครือข่ายทางการค้าของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนนั้น ตัวแทนผู้ค้าภายในตลาดโรงเกลือ ให้ทัศนะว่า เหตุที่กลุ่มพ่อค้าชาวจีนตัดสินใจเข้ามาสร้างฐานการค้าจำหน่ายในตลาดการค้าแห่งนี้ นั้น เป็นผลมาจากสภาพการค้าภายในตลาดที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง พิจารณาจากศักยภาพด้านที่ตั้งของตลาดที่มีเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างภาคอีสานตอนใต้กับภาคกลางของไทย ทำให้มีผู้นิยมมาซื้อสินค้านำไปจำหน่ายต่อเป็นจำนวนมาก อุปสงค์ของสินค้าค่อนข้างสูง อีกทั้งยังเป็นตลาดค้าส่งสินค้าอุปโภคบริโภคที่สำคัญให้กับประเทศกัมพูชา

ทั้งนี้การเข้ามาสร้างเครือข่ายทางการค้าของชาวจีนในพื้นที่การค้าแห่งนี้ นั้น ยังได้รับการสนับสนุนจากกลไกจากภาคเอกชน โดยนักธุรกิจชาวไทยในพื้นที่ จะทำหน้าที่ในการติดต่อประสานระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวจีน กับตัวแทนของรัฐด้วย เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว สำนักงานศุลกากรภาคที่ 1 หอการค้าจังหวัดสระแก้ว ฯลฯ ซึ่งก็เป็นไปตามนโยบายในการบริหารจัดการพื้นที่การค้า ที่ต้องการให้ตลาดการค้าแห่งนี้เป็นตลาดสินค้านานาชาติ และตลาดค้าส่งที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

จากการสอบถามตัวแทนผู้ค้าชาวกัมพูชา และเป็นผู้ที่ทราบความเป็นไปของตลาดการค้าแห่งนี้นั้น ได้ข้อสังเกตว่า การเข้ามาของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่นำสินค้ามาจากท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงรายนั้น เริ่มมีมาตั้งแต่ปี 2544 ดังนั้นเหตุผลประการหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะสามารถนำมาอธิบายเชื่อมโยงการเข้ามาสร้างฐานการกระจายสินค้าของผู้ค้าชาวจีนจากท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมาสู่ตลาดการค้าชายแดนบ้านคลองลึก – ปอยเปต แห่งนี้นั้น คือ การที่ทางประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาชนจีน(มณฑลยูนนาน) ได้มีการร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) ซึ่งดำเนินโครงการมาตั้งแต่ปี 2535 มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างกันทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ การพัฒนาความร่วมมือด้านการค้า และการลงทุน เพื่อลดข้อจำกัดและอุปสรรคต่างๆที่เกี่ยวข้องทางการค้าระหว่างกัน ส่งผลให้มีการกระจายสินค้าจากประเทศจีนเข้าสู่ประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งเครือข่ายทางการค้าของพ่อค้าชาวจีนนั้น มิได้มีอยู่เฉพาะที่ตลาดโรงเกลือเท่านั้น ปัจจุบันได้กระจายฐานการจำหน่ายสินค้าไปตามภูมิภาคต่างๆของประเทศไทยด้วย

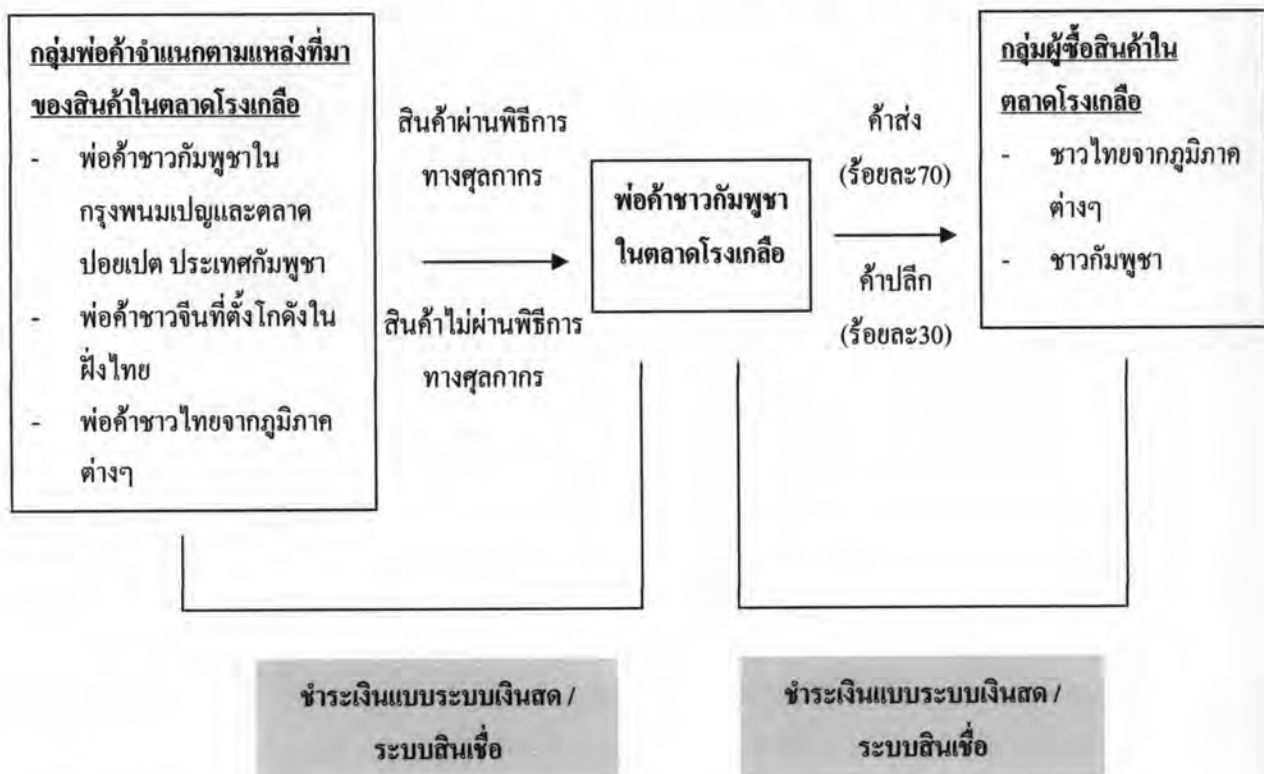
- สินค้าจากภูมิภาคต่างๆของไทย

สินค้าจากภูมิภาคต่างๆของไทย อาทิ เครื่องครัว เครื่องนอน เสื้อผ้าสำเร็จรูป จากกรุงเทพฯ หอม กระทียม พริก และมะขามเปียก จากศรีสะเกษ หรือสินค้าเบ็ดเตล็ดต่างๆจากพ่อค้าชาวไทยในอำเภอรัฐประเทศ สินค้าเหล่านี้พ่อค้าชาวไทยจากภูมิภาคต่างๆจะเข้ามาติดต่อเพื่อเสนอขายสินค้าให้กับพ่อค้าชาวกัมพูชาโดยตรง ซึ่งเมื่อมีการติดต่อซื้อขายกันเป็นประจำจนเป็น “ลูกค้าประจำ” กันแล้ว ก็จะติดต่อซื้อสินค้าผ่านทางโทรศัพท์ โดยพ่อค้าชาวไทยก็จะทำการจัดส่งสินค้าตามที่สั่งไว้

จากวิธีการขั้นตอนการนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาภายในตลาดโรงเกลือ ผู้วิจัยจึงสรุปเพิ่มเติมถึงระบบการซื้อขายสินค้าภายในตลาดโรงเกลือไว้ดังนี้

⁶ สัมภาษณ์ ชัยชนะ หมายงาน, ตัวแทนผู้ค้าชาวกัมพูชา, 25 พฤษภาคม 2549.

รูปภาพที่ 7.2 แสดงระบบการซื้อขายสินค้าของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาภายในตลาดโรงเกลือ

ที่มา: การเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยจากการสัมภาษณ์กลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาที่ขายสินค้าในตลาดโรงเกลือ ระหว่างเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน พ.ศ. 2549

ภายใต้ระบบการซื้อขายสินค้าของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาในตลาดโรงเกลือ นั้น เริ่มตั้งแต่การติดต่อเพื่อนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย โดยสามารถแบ่งกลุ่มพ่อค้าที่ชาวกำพูชาติดต่อค้าขายด้วยตามแหล่งที่มาของสินค้า 3 กลุ่มด้วยกัน คือ พ่อค้าชาวกำพูชาในกรุงเทพมหานคร หรือตลาดในฝั่งปอยเปต ประเทศกัมพูชา พ่อค้าชาวจีนที่มาตั้งโกดังสินค้าใกล้กับตลาดโรงเกลือในฝั่งไทย และพ่อค้าชาวไทยจากภูมิภาคต่างๆ ที่มาติดต่อขายสินค้าให้กับพ่อค้าชาวกำพูชาเพื่อนำมาจำหน่ายต่อ สินค้าที่ขายอยู่ในตลาดโรงเกลือจึงมีทั้งสินค้าที่ผ่านพิธีการทางศุลกากร และที่ไม่ต้องผ่านพิธีการทางศุลกากร โดยการติดต่อเพื่อนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชา กับพ่อค้าชาวไทย ชาวจีน หรือชาวกำพูชาเองนั้นจะมีทั้งการชำระค่าสินค้าด้วยเงินสดภายในระยะเวลาที่รับส่งของ ซึ่งเป็นการชำระเงินแบบระบบเงินสด กับการชำระเงินหลังจากที่นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายแล้ว ซึ่งเป็นการชำระเงินแบบระบบสินเชื่อ ที่มีการนำส่งสินค้าเพื่อจำหน่ายก่อน และเรียกเก็บค่าสินค้าภายหลัง โดยส่วนมากจะพบในรายที่มีการติดต่อค้าขายกันมาในระยะหนึ่งจนมีความไว้วางใจ เชื่อใจ เพราะส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารหลักฐานการซื้อขายที่เป็นลายลักษณ์อักษร และระบบสินเชื่อทางการค้านี้ ยังพบในกรณีที่ชาวไทยจากภูมิภาคต่างๆ รวมถึงชาวกำพูชาที่ข้ามเข้ามาซื้อสินค้า กับพ่อค้าชาวกำพูชาในตลาดโรงเกลือเพื่อนำไปจำหน่ายต่อด้วย

7.4 การสร้างเครือข่ายทางการค้า

การสร้างเครือข่ายทางการค้าในที่นี้ หมายถึง การติดต่อทางการค้าระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา และกลุ่มต่างๆทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชาด้วยกันเอง โดยเครือข่ายทางการค้าของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชานั้น สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายการค้าในฝั่งไทย กับ เครือข่ายการค้าที่เชื่อมโยงกับตลาดการค้าในฝั่งกัมพูชา

7.4.1 การสร้างเครือข่ายการค้าในฝั่งไทย

เนื่องจากสินค้าที่นำเข้ามาขายโดยชาวกัมพูชาทั้งที่จำหน่ายภายในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 นั้น ส่วนใหญ่เป็นระบบการขายส่ง ซึ่งหมายถึง การขายสินค้าให้กับผู้ซื้อที่นำสินค้าไปขายอีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันมีคนไทยจากทุกภูมิภาคเข้ามาซื้อสินค้าเพื่อนำไปขายต่อเป็นจำนวนมาก ซึ่งในระบบการขายส่งของพ่อค้าชาวกัมพูชานั้น พบการขายแบบขาประจำรวมอยู่ด้วย ส่วนใหญ่กลุ่มคนไทยที่มาซื้อสินค้านั้นจะเลือกซื้อขายกับพ่อค้าชาวกัมพูชารายเดิม โดยเฉพาะการซื้อขายสินค้ามือสอง เพราะการซื้อขายสินค้ามือสองนั้นจำเป็นต้องใช้ความสัมพันธ์แบบคุ้นเคยระหว่างผู้ซื้อ และผู้ขายจึงจะสามารถเลือกสินค้าที่มีคุณภาพดีได้ก่อนผู้ซื้อรายอื่น

ระบบการขายแบบขาประจำนี้ แสดงให้เห็นถึงการสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างพ่อค้าชาวกัมพูชา กับกลุ่มผู้ซื้อชาวไทย โดยการขายส่งแบบขาประจำนี้มีความผูกพันทางการค้ามากกว่าการขายปลีก ในบางรายที่มีการติดต่อค้าขายกันมานาน จะมีการติดต่อสั่งสินค้าผ่านทางโทรศัพท์ และพ่อค้าชาวกัมพูชาก็จะจัดส่งสินค้าให้ทางพัสดุไปรษณีย์ก่อน และเรียกเก็บค่าสินค้าในภายหลัง หรือที่เรียกว่า ระบบสินเชื่อทางการค้า

ซึ่งการนำระบบสินเชื่อทางการค้ามาใช้ จะช่วยให้ได้ลูกค้าที่เป็นกลุ่มลูกค้าขาประจำมากขึ้น ส่งผลให้ชาวกัมพูชามีเครือข่ายทางการค้ากับคนไทยมากขึ้นตามไปด้วย แม้ว่าระบบสินเชื่อทางการค้าที่นำมาใช้นั้นจะมีความเสี่ยงสูงต่อการขาดทุน และสูญเสียทรัพย์สินก็ตาม โดยที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 ต่างก็เคยประสบปัญหา การที่ลูกค้าชาวไทยไม่ชำระค่าสินค้า และไม่สามารถดำเนินคดีเอาผิดตามกฎหมาย ได้มาแล้วทั้งสิ้น เนื่องจากการซื้อขายนั้นไม่มีการทำเอกสารซื้อขายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบกับชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 มีความเข้าใจว่า การที่ตนเป็นชาวกัมพูชา และไม่ทราบเรื่องรายละเอียดข้อกฎหมายของไทย อีกทั้งขั้นตอนในการดำเนินคดีต่างๆมีความซับซ้อน และเกรงว่าจะกระทบต่อการเข้ามาค้าขายในตลาดการค้าในฝั่งไทยของตน จึงยอมขาดทุนไปโดยปริยาย ซึ่งในประเด็นปัญหานี้นั้นทางองค์การบริหารส่วนจังหวัด

สระแก้ว หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทโดยตรงในการดูแล และจัดระเบียบการค้าภายในตลาดโรงเกลือ ได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ กับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือ ได้ทราบเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติ และแนะนำให้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทำสัญญาซื้อขายที่เป็นอักษรเพื่อป้องกันการถูกฉ้อฉลจากลูกค้าชาวไทยด้วย

นอกจากการสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างพ่อค้าชาวกัมพูชา กับผู้ซื้อชาวไทย ตามภูมิภาคต่างๆแล้ว ภายในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 ยังพบการสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาด้วยกันเองด้วย โดยพ่อค้าชาวกัมพูชาบางรายจะซื้อสินค้าเพื่อนำมาจำหน่ายจากพ่อค้าชาวกัมพูชาภายในตลาดด้วยกันเอง เช่น ชาวกัมพูชาที่ขายสินค้ามือสองจะเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพดีจากร้านต่างๆ ของพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งในตลาดเดชไทย ตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 เพื่อมาจำหน่ายอีกต่อหนึ่ง

7.4.2 เครือข่ายการค้าที่เชื่อมโยงกับตลาดการค้าในฝั่งกัมพูชา

ด้วยลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชายแดนที่มีการไหลเวียนของผู้คนทั้ง 2 ชาติอยู่ตลอดเวลา ผู้คนในพื้นที่ชายแดนต่างก็มีความสัมพันธ์กับผู้คนอีกฝั่งในลักษณะข้ามพรมแดน⁷ ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้จึงมิได้ถูกจำกัดอยู่กับขอบเขตทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มลูกค้า หรือกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาด้วยกันเองในลักษณะข้ามพรมแดน เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายทางการค้าด้วย

ซึ่งตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 นั้น เป็นตลาดการค้าชายแดนที่นอกจากจะเป็นการค้าส่ง และค้าปลีกภายในประเทศไทยแล้ว ยังเป็นตลาดค้าส่งสินค้าอุปโภคบริโภคไปสู่กัมพูชาด้วย

ในแต่ละสัปดาห์จะมีกลุ่มลูกค้าชาวกัมพูชา เข้ามาเลือกซื้อสินค้าจากกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือเพื่อนำไปขายต่อยังตลาดต่างๆ ในกัมพูชาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากสินค้าที่ขายอยู่ในตลาดโรงเกลือนั้นนอกจากจะเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากประเทศกัมพูชาแล้ว ยังมีสินค้าจากภูมิภาคต่างๆของไทย และสินค้าจากประเทศจีนที่มาจากท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อาทิ อาหารแห้ง ของใช้จำเป็น เครื่องครัว เครื่องมือช่าง เครื่องนอน ฯลฯ เข้ามาจำหน่ายด้วย

⁷

Andrew Walker, *The Legend of The Golden Boat: Regulation, Trade and Traders in The Borderlands of Laos, Thailand, China and Burma*

(Richmond, Surrey: Curzon, 1999), p.5.

ลักษณะการติดต่อกับค้าขายระหว่างพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือกับกลุ่มลูกค้าชาวกัมพูชานั้น ไม่แตกต่างจากกลุ่มลูกค้าชาวไทย กล่าวคือ จะมีระบบขาประจำและระบบสินเชื่อทางการค้าเช่นเดียวกัน

7.5 การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในบริบทการค้า

กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา เปรียบเสมือน ผู้ย้ายถิ่นที่เข้ามาแสวงหาพื้นที่ที่มีโอกาสในการทำงานเพื่อสร้างรายได้ จากพื้นที่ที่มีโอกาสในการทำงานน้อยมาสู่พื้นที่ที่มีโอกาสในการทำงาน และสามารถสร้างรายได้มากกว่าเดิม การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชากลุ่มนี้ จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดภายใต้บริบทการค้าใหม่ที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างไปจากเดิมด้วย

ซึ่งการศึกษาถึงการปรับตัวในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่เป็นไปตามทฤษฎีการบูรณาการ (Integration) มาเป็นกรอบในการศึกษาการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในบริบททางการค้า โดยเฉพาะการปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายและพักอาศัยในพื้นที่การค้าฝั่งไทย ด้วยผู้วิจัยเล็งเห็นว่า เมื่อกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเข้ามาค้าขายในระยะหนึ่งที่น่าพอใจพอสมควรแล้ว อาจเกิดการปรับตัวตามแนวทางของทฤษฎีการบูรณาการ (Integration) ที่กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นจนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมปลายทาง ในที่นี้คือกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายมาเป็นระยะเวลาอันจะมองว่าตน ไม่มีความแตกต่างจากคนไทย มีความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นปลายทางเหมือนสังคมเดียวกัน ไม่มีการแบ่งแยกคนไทย และคนกัมพูชาอย่างชัดเจน

โดยผู้วิจัยจะพิจารณาการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในบริบททางการค้าของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา ในประเด็นต่างๆดังนี้ คือ การปรับ และเปลี่ยนแปลงความเชื่อ และ/หรือพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้อง และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมใหม่ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมการค้าภายใต้พื้นที่ชายแดนแห่งนี้ได้อย่างสงบสุข ซึ่งรวมถึงความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมปลายทาง โดยไม่มีการแบ่งแยก เชื้อชาติอย่างชัดเจน และต้องการที่จะค้าขายในพื้นที่นี้อย่างถาวรต่อไปด้วย

การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในบริบทการค้าของชาวกัมพูชามี 2 มิติที่เชื่อมโยงกัน คือ การปรับตัวทางสังคม และการปรับตัวทางวัฒนธรรม ซึ่งการปรับตัวทั้ง 2 ด้านนั้นต้องอาศัยทั้งระยะเวลาของการเข้ามาค้าขายในฝั่งไทย ประสบการณ์จากการย้ายถิ่น และทำการค้าขายในพื้นที่

อื่นๆ อิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมทั้งจากท้องถิ่นต้นทาง และปลายทาง อันเป็นเหตุผลให้ต้องย้ายถิ่นเข้ามาค้าขาย และอยู่อาศัยในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้

7.5.1 การปรับตัวทางสังคม

การปรับตัวทางสังคม ในที่นี้หมายถึง เมื่อชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาค้าขายในฝั่งไทยแล้ว สามารถที่จะยอมรับ และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าในฝั่งไทย และสามารถแสวงหาทางออกเมื่อเกิดปัญหาจากความขัดแย้งภายใต้กิจกรรมการค้า รวมถึงการมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มต่างๆ ทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชาด้วยกันเองภายใต้บริบทการค้าค้านั้นด้วย

เนื่องจากพื้นที่ชายแดน ถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ที่มีความสำคัญใน 2 ลักษณะคือ เป็นพื้นที่ที่แสดงถึงการใช้ความประชิดติดกันระหว่างพรมแดนเพื่อการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ ในระดับรัฐและประชาชน ในขณะที่เดียวกันการประชิดติดกันของพื้นที่นี้ยังถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติที่รัฐจะต้องเข้าไปจัดการควบคุมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศด้วย⁸

ในกรณีของพื้นที่ชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก - ปอยเปต อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วแห่งนี้ เมื่อมีการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก - ปอยเปต อย่างเป็นทางการ นับตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2534 เป็นต้นมา การไหลเวียนของสินค้าและผู้คนนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมโดยกลไกของรัฐมาโดยตลอด ซึ่งกลไกของรัฐจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ระหว่างประเทศในช่วงเวลานั้นๆ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ สำหรับกลไกของรัฐที่เกี่ยวข้องกับชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ มีดังนี้ คือ สำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอัญประเทศ ดูแลการสัญจรเข้า - ออกของพ่อค้าชาวกัมพูชา รวมถึงการเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทยของชาวกัมพูชา ด้านศุลกากรอัญประเทศ ดูแลเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีนำเข้า สินค้าที่ผ่านด่านอัญประเทศ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว ดูแลและจัดระเบียบการค้าภายในตลาดโรงเกลือ

ดังนั้นเมื่อพ่อค้าชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะต้องปรับตัวเพื่อให้ตนสามารถอยู่รอดในบริบทการค้าแห่งนี้ได้ คือ การเรียนรู้ในเรื่องกฎระเบียบที่สำคัญต่างๆ ตั้งแต่การเดินทางเข้ามาค้าขาย จนถึงการค้าขายในตลาดโรงเกลือ จากการศึกษาพบว่าการที่ชาวกัมพูชาเหล่านี้มีแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ตัดสินใจเข้ามาค้าขายใน

⁸ ระพีพร ทานะมัย, "ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมืองไทย-พม่า: ศึกษาพื้นที่ชายแดนด้านจังหวัดระนอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 3.

ฝั่งไทย จึงมีความพยายามที่จะเรียนรู้กฎระเบียบต่างๆ รวมถึงปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้นอย่างเคร่งครัด เพื่อลดปัญหาที่จะกระทบต่อการเดินทางเข้ามาค้าขาย เพราะการเดินทางเข้ามาค้าขายในฝั่งไทย ถือเป็นภาระช่องทางการสร้างรายได้ที่สำคัญของชาวกัมพูชา โดยชาวกัมพูชาเรียนรู้ในเรื่องกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าจากการสอบถามพ่อค้าด้วยกันเองที่ค้าขายอยู่ก่อนหน้า ซึ่งจะมีทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชา นอกจากนั้นทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลกิจกรรมการค้าภายในตลาดโรงเกลือ ยังจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวกัมพูชาเป็นผู้ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ ในกรณีที่เกิดปัญหาต่างๆ เกี่ยวข้องกับการค้าไว้ช่องทางหนึ่งด้วย

นอกจากการเรียนรู้เรื่องกฎระเบียบที่สำคัญต่างๆ แล้ว การปรับตัวทางสังคมของชาวกัมพูชาเพื่อให้ตนสามารถอยู่รอดในบริบทการค้า ยังรวมไปถึงการที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวไทย และชาวกัมพูชาด้วยกันเองภายใต้บริบทการค้าในตลาดโรงเกลือด้วย ซึ่งความสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยทั้งระยะเวลาของการเดินทางเข้ามาค้าขายในฝั่งไทย และความสัมพันธ์กับชาวไทยที่เกิดขึ้นก่อนที่จะเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ

จากการศึกษาพบว่า ชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ นั้น บางรายเคยมีความสัมพันธ์ กับชาวไทยในฐานะที่เคยติดต่อค้าขายกันมาก่อน และบางรายมีเพื่อนหรือญาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อรัญประเทศ เนื่องจากก่อนที่จะก่อตั้งตลาดโรงเกลือ นั้น ทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชาตามแนวชายแดนต่างก็มีการติดต่อค้าขายกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะที่จุดผ่อนผันบ้านโคกสะแบง* ซึ่งเมื่อมีการประกาศปิดจุดผ่อนผันนั้น และมาเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าอย่างเป็นทางการที่บ้านคลองลึก - ปอยเปตนี้ ชาวกัมพูชาจึงได้รับการชักชวนจากชาวไทยที่เคยค้าขายกันมาก่อน รวมถึงการชักชวนจากญาติให้เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ ซึ่งก็ประจวบเหมาะว่าขณะนั้นทางฝั่งกัมพูชายังมีการสู้รบตามแนวชายแดนอยู่ ชาวกัมพูชาจึงตัดสินใจเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือมากกว่าจะขายในตลาดปอยเปต เนื่องจากเกรงกลัวด้านความปลอดภัย

ส่วนอีกกลุ่ม คือ ชาวกัมพูชาที่เคยค้าขายพวกสินค้ามือสอง กับชาวไทยเมื่อครั้งที่อยู่ในศูนย์อพยพ หลังจากที่มีการประกาศปิดศูนย์อพยพชาวกัมพูชาเหล่านี้จึงถูกส่งกลับประเทศ และชาวกัมพูชาจำนวนมากเลือกที่จะพักอาศัยในจังหวัดตามแนวชายแดน เช่น จังหวัดบันเตียเมียนเจย จังหวัดพระตะบอง ฯลฯ ต่อมาเมื่อทราบว่ามีการเปิดตลาดการค้าในฝั่งไทย และ

* จุดผ่อนผันบ้านโคกสะแบง ถูกประกาศปิดในวันที่ 31 ธันวาคม 2533 เป็นจุดผ่อนผันที่ประชาชนชาวไทยและชาวกัมพูชาตามแนวชายแดนได้ติดต่อค้าขายกัน ก่อนที่จะทางจังหวัดปราจีนบุรี (ขณะนั้น) จะพิจารณาให้เปิดจุดผ่อนปรนที่บ้านคลองลึก - ปอยเปตอย่างเป็นทางการในวันที่ 15 มิถุนายน 2534

เห็นว่าตนเองเคยติดต่อกับชาวไท่มาก่อนจึงตัดสินใจเดินทางเข้ามาในค้าขายในตลาด
โรงเกลือ

ซึ่งการที่ชาวกำพูชามีความสัมพันธ์กับชาวไท่มาก่อน ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์เชิง
ธุรกิจการค้า ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ หรือความสัมพันธ์ฉันเพื่อนนั้น จะทำให้การปรับตัวทาง
สังคมของพ่อค้าชาวกำพูชาเมื่อต้องเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือง่ายขึ้น เพราะการที่เคยติดต่อกับ
ค้าขายหรือมีความสัมพันธ์กับชาวไท่มาก่อนนั้น ทำให้ชาวกำพูชาเหล่านี้สามารถพูดภาษาไทยได้
ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้ากับชาวไทย เมื่อเข้ามาค้าขายในตลาด
โรงเกลือ

สำหรับความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าชาวกำพูชา กับกลุ่มต่างๆ เมื่อเข้ามา
ค้าขายในตลาดโรงเกลือ นั้น จากการศึกษาพบว่า ชาวกำพูชา และชาวไทยทั้งที่เป็นผู้ซื้อ และผู้ขายมี
ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยแสดงออกมาในรูปของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพบปะสังสรรค์
และทำกิจกรรมร่วมกัน อาทิ เมื่อชาวกำพูชาเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือแล้ว ในระยะแรกของการ
เดินทางเข้ามาขายค้าขายจะมีชาวกำพูชาจำนวนมากที่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ ชาวกำพูชา
เหล่านี้ก็จะได้รับความช่วยเหลือจากชาวไทยทั้งที่เป็นผู้ซื้อ และผู้ขาย ช่วยสอนศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ
การค้าให้ หรือในกรณีที่ชาวกำพูชาเข้ามาค้าขายได้ในระยะหนึ่งจนรู้จักกับชาวไทยที่ค้าขายใน
ละแวกเดียวกันแล้ว พบว่า ในยามว่างจากการค้าขายทั้งชาวไทย และชาวกำพูชาจะมีการพบปะ
พูดคุยในเรื่องที่นอกเหนือจากกิจกรรมการค้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดี
ระหว่างกันที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์สนมคุ้นเคยระหว่างกลุ่มพ่อค้าด้วยกันเอง

นอกจากในบริบทการค้าจะพบความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวกำพูชา กับชาวไทย
แล้ว ยังพบความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวกำพูชาที่ค้าขายภายในตลาดโรงเกลือด้วย อาทิ
มีการช่วยเหลือระหว่างชาวกำพูชาด้วยกันเอง ทั้งขั้นตอนการเดินทางเข้ามาค้าขาย การติดต่อเพื่อ
สร้างพื้นที่การค้า รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางการค้าด้วย โดยชาวกำพูชาที่ทยอยเดินทางเข้ามา
ค้าขายในระยะต่อมาภายหลังที่ตลาดมีการขยายตัวเชิงพื้นที่ และสภาพการค้าแล้ว จะได้รับความ
ช่วยเหลือจากชาวกำพูชาที่ค้าขายอยู่ก่อนหน้า ซึ่งมีทั้งที่รู้จักกันมาก่อนในลักษณะเครือญาติหรือ
เพื่อน และรู้จักหลังจากที่เดินทางเข้ามาค้าขายแล้วในฐานะที่เป็นพ่อค้าในละแวกเดียวกัน โดย
ส่วนใหญ่จะช่วยเหลือในการติดต่อหาห้องค้า รวมถึงการช่วยเหลือทางด้านภาษา ในเวลาว่างจาก
การค้ามีการพบปะพูดคุยสังสรรค์กันระหว่างพ่อค้าชาวกำพูชาที่อยู่ในละแวกเดียวกัน อีกทั้งใน
กรณีที่เกิดปัญหา ชาวกำพูชาก็จะรวมตัวกันเพื่อเจรจาต่อรองในกรณีต่างๆ เช่น กรณีที่ผู้ให้เช่าพื้นที่
ชาวไทยเก็บค่าเช่าอย่างไม่เป็นธรรม เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้นระหว่างชาวกำพูชา
ด้วยกันเองภายใต้บริบทการค้าแห่งนี้ ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมสำหรับชาวกำพูชาที่เข้ามา
ค้าขายในฝั่งไทยในระยะต่อมา

7.5.2 การปรับตัวทางวัฒนธรรม

การปรับตัวทางวัฒนธรรม ในที่นี้หมายถึง การปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา ให้เข้ากับวัฒนธรรมในสังคมใหม่ โดยอาจมีความเหมือน หรือต่างจากวัฒนธรรม และความเชื่อ คั้งเดิม ทั้งทางด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย อาหาร การดำเนิน ชีวิตประจำวัน ทั้งนี้รวมไปถึงการเคารพและยอมรับใน คุณค่าของประเพณี และวัฒนธรรมในสังคม ใหม่ เพื่อลดความขัดแย้งในสังคมด้วย

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดระหว่างชาวไทย และชาวกัมพูชาที่ ส่งผลต่อการเข้ามาค้าขายในพื้นที่การค้าฝั่งไทยของชาวกัมพูชา คือ ความแตกต่างทางด้านภาษา ภาษา ถือเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่สำคัญสำหรับการติดต่อค้าขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเข้า มาค้าขายในพื้นที่การค้าที่มีภาษาที่ใช้แตกต่างจากประเทศของตน

สำหรับทักษะในการใช้ภาษาไทยของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในตลาดโรงเกลือ นั้น จากการสำรวจโดยแบบสอบถาม พบว่าชาวกัมพูชาทั้งหมดสามารถพูดภาษาไทยได้ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.8 สามารถพูดภาษาไทยได้ แต่ยังอยู่ในระดับที่พูดได้เพียงเล็กน้อย ก็จะสามารพูดได้ เฉพาะศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าเท่านั้น ส่วนการอ่าน และเขียนภาษาไทยนั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 52 ไม่สามารถอ่าน และเขียนภาษาไทยได้ (ดังแสดงในตารางที่ 7.4)

ตารางที่ 7.4 ร้อยละของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจำแนกตามความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อ สื่อสารทางการค้า

ทักษะทางภาษา	จำนวน	ร้อยละ
การพูดและฟังภาษาไทย		
- ได้เล็กน้อย	264	52.8
- ได้ปานกลาง	92	18.4
- ได้คล่อง	144	28.8
รวม	500	100.0
การอ่านและเขียนภาษาไทย		
- ไม่ได้เลย	260	52.0
- ได้เล็กน้อย	180	36.0
- ได้ปานกลาง	44	8.8
- ได้คล่อง	16	3.2
รวม	500	100.0

ที่มา: การสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือ และ ตลาดมิตรภาพชายแดนไทย – กัมพูชา (ตลาดเทศบาล 3), ระหว่างเดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2549.

การเรียนรู้การใช้ภาษาไทย ถือเป็น การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในบริบทการค้า สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ โดยผู้วิจัยแบ่งการเรียนรู้การใช้ภาษาไทยเพื่อการค้าของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเป็น 2 ลักษณะคือ

- *เรียนรู้ภาษาไทยหลังจากที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดการค้าฝั่งไทยแล้ว* สำหรับพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ไม่เคยมีความสัมพันธ์กับชาวไทยในฐานะที่เคยติดต่อกับชาวกัมพูชามาก่อน หรือไม่เคยเป็นผู้พบปะในศูนย์อพยพบริเวณชายแดนไทย – กัมพูชามาก่อนนั้น ส่วนใหญ่พ่อค้าชาวกัมพูชาในกลุ่มนี้จะไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ และเมื่อต้องเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ ในระยะแรกจึงพบปัญหาขาดทุนอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากบอกราคาสินค้าผิด และไม่สามารถสื่อสารกับลูกค้าชาวไทย แต่เมื่อค้าขายในตลาดโรงเกลือได้ในระยะหนึ่งพ่อค้าชาวกัมพูชาก็จะเรียนรู้การใช้ภาษาไทยจากลูกค้าชาวไทย ประกอบกับการได้รับความช่วยเหลือในเรื่องภาษาจากชาวไทยที่ค้าขายในบริเวณใกล้เคียงมาสอนศัพท์เบื้องต้นสำหรับการค้าให้ จนสามารถพูดสื่อสารทางการค้าด้วยภาษาไทยได้

นอกจากกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาจะเรียนรู้ภาษาไทยจากลูกค้า และพ่อค้าชาวไทยในพื้นที่แล้ว ยังได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาด้วยกันเองด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่มีชาวกัมพูชากลุ่มใหม่ที่เดินทางเข้ามาค้าขาย และไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ พ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายก่อนหน้า และสามารถพูดภาษาไทยได้บ้าง ก็จะช่วยเหลือโดยการสอนภาษาไทยให้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือระหว่างชาวกัมพูชาด้วยกันเอง เพื่อความอยู่รอดในบริบททางการค้า

- *เรียนรู้ภาษาไทยก่อนที่จะเข้ามาค้าขายในตลาดการค้าฝั่งไทย* สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป จะเคยเรียนภาษาไทยมาจากวิชาเลือกในสถาบันการศึกษาของตน และบางรายเคยเรียนภาษาไทยมาจากโรงเรียนสอนภาษาซึ่งจะมีอยู่เป็นจำนวนมากในกัมพูชา โดยพ่อค้าชาวกัมพูชาในกลุ่มนี้มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทยได้ด้วย ทำให้สะดวกต่อขั้นตอนในการเดินทางเข้ามาค้าขาย การติดต่อทางการค้าจนถึงการพักอาศัยในพื้นที่ฝั่งไทย

สำหรับการปรับตัวทางวัฒนธรรมด้านอื่นๆนั้น แม้ว่าชาวกัมพูชาจะถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เข้ามาค้าขายในฝั่งไทย แต่การที่ทั้งชาวไทยและชาวกัมพูชาต่างก็มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการที่ชาวไทยและชาวกัมพูชาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ* และศาสนาพุทธยังถือเป็นส่วนสำคัญในวิถีชีวิตของชาวไทย และชาวกัมพูชา ทำให้รูปแบบของขนบธรรมเนียม และประเพณีต่างๆ รวมไปถึง การแต่งกาย และการดำเนินชีวิตของทั้งชาวไทยและ

* ชาวไทยนับถือพุทธนิกายมหานิกาย ส่วนชาวกัมพูชานับถือนิกายเถรวาท

ชาวกัมพูชานั้นมีความคล้ายคลึงกัน จากการศึกษาพบว่าในแต่ละปีทั้งผู้ค้าชาวไทย และชาวกัมพูชาในตลาดโรงเกลือจะมีกิจกรรมในการทำบุญปีใหม่ร่วมกันเพื่อประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้ค้าด้วย

ซึ่งการที่ชาวไทย และชาวกัมพูชามีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมเช่นนี้ย่อมส่งผลต่อการปรับตัวของพ่อค้าชาวกัมพูชาในการเข้ามาค้าขาย รวมถึงการพักอาศัยในฝั่งไทย

อีกทั้งในปัจจุบันที่เรียกได้ว่าเป็นยุคที่มีการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดน มีเทคโนโลยีต่างๆที่ถือเป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมให้ส่งต่อกันได้โดยง่าย และรวดเร็ว ปัจจุบันชาวกัมพูชาที่อยู่ในประเทศกัมพูชาสามารถรับชมรายการโทรทัศน์จากทางประเทศไทยได้เกือบทุกช่อง รวมถึงในจังหวัดตามแนวชายแดนก็สามารถรับฟังรายการวิทยุของประเทศไทยได้บางสถานี ซึ่งการที่มีเทคโนโลยีที่สามารถสื่อสารถึงกันได้เช่นนี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวกัมพูชาโดยเฉพาะชาวกัมพูชารุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวไทย ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวกัมพูชาเมื่อต้องเข้ามาค้าขายหรือเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทยได้อีกทางหนึ่ง

การปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรมมิใช่เป็นเพียงการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้าได้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการปรับตัวสำหรับชาวกัมพูชาเมื่อต้องเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทยด้วย

ชาวกัมพูชาเริ่มทยอยเดินทางเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทยตั้งแต่ปี 2541 สืบเนื่องมาจากทางรัฐบาลไทย และรัฐบาลกัมพูชาขณะนั้นได้มีการลงนามร่วมกันในความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนฯ ในวันที่ 21 มิถุนายน 2540 ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนตามแนวชายแดนให้มีความสะดวก และเอื้อประโยชน์ต่อการกระชับความสัมพันธ์ในระดับประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

จากความตกลงฯนั้นส่งผลให้ชาวกัมพูชาสามารถพักอาศัยในฝั่งไทยได้ โดยใช้หนังสือผ่านแดน (Border pass) ที่ออกให้โดยผู้ว่าราชการจังหวัดบันเตียเมียนเจย ทั้งนี้การเข้าพักอาศัยในฝั่งไทยนั้นต้องเป็นไปตามกฎระเบียบที่ทางการกำหนดด้วย กล่าวคือ ชาวกัมพูชาที่ถือหนังสือผ่านแดนจะสามารถเดินทางเข้ามาได้ถึงเขตพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีระยะทางห่างจากจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต ประมาณ 150 กิโลเมตรเท่านั้น โดยจะต้องแจ้งที่พักอาศัยให้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศทราบภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากที่เดินทางเข้า

ประเทศไทย และต้องนำหนังสือผ่านแดนมาต่ออายุทุกๆ 7 วัน สำหรับกรณีที่ไม่นำหนังสือผ่านแดนมาต่ออายุ และพักอาศัยในฝั่งไทยเกินกำหนด จะเสียค่าปรับวันละ 500 บาท⁹

การพักอาศัยของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มแรก เป็นชาวกัมพูชาที่ค้าขายภายในตลาดเทศบาล 3 ซึ่งกลุ่มนี้จะพักอาศัยในพื้นที่การค้าในฝั่งไทยด้วย เนื่องจากตลาดเทศบาล 3 ซึ่งเป็นตลาดที่สร้างขึ้นโดยภาคเอกชนในปี 2541 เพื่อรองรับการขยายตัวสภาพการค้าภายในตลาดโรงเกลือที่มีอยู่เดิมนั้น ตัวอาคารร้านค้าเป็นอาคารพาณิชย์ชั้นครึ่ง มีพื้นที่ชั้นลอยเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัย บริหาร และควบคุมการค้าขายโดยบริษัทเอกชน อนุญาตให้มีผู้ค้าพักอาศัยภายในตลาดได้ ซึ่งมีจำนวนพ่อค้าชาวกัมพูชาที่พักอาศัยประมาณ 300 กว่าราย ราคาเช่าห้องค้าพร้อมที่พักประมาณเดือนละ 10,000 – 15,000 บาท

กลุ่มที่สอง เป็นพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ค้าขายอยู่ภายในตลาดโรงเกลือ สำหรับชาวกัมพูชาที่ต้องการพักอาศัยในฝั่งไทยกลุ่มนี้จะไม่สามารถพักอาศัยภายในห้องค้าของตนได้ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐในการกำกับควบคุมบริหารตลาดโรงเกลือไม่อนุญาตให้ผู้ค้าพักอาศัยในพื้นที่ตลาดโรงเกลือ พ่อค้าชาวกัมพูชากลุ่มนี้จึงกระจุกตัวพักอาศัยภายในห้องเช่าบริเวณด้านหลังของตลาดเดชไทย ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากโรงเกลือในรัศมี 1 กิโลเมตร ปัจจุบันมีพ่อค้าชาวกัมพูชาพักอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ประมาณ 300 – 400 คน แต่ถ้านับรวมจำนวนของกลุ่มแรงงานชาวกัมพูชาจะมีประมาณ 1,000 คน ราคาเช่าห้องพักไม่รวมค่าน้ำและค่าไฟประมาณเดือนละ 1,800 – 2,500 บาท ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามขนาดของห้อง อีกทั้งมีพ่อค้าชาวกัมพูชาบางส่วน กระจายตัวพักอาศัยบริเวณห้องเช่าภายในตลาดเบญจวรรณซึ่งตั้งอยู่ด้านขวามือติดกับพื้นที่ตลาดโรงเกลือ มีลักษณะเป็นอาคารร้านค้าที่มีชั้นลอยสำหรับพักอาศัย รวมถึงพักอาศัยบริเวณห้องเช่าบนถนนศรีเพ็ญด้วย

⁹ สัมภาษณ์ พันตำรวจโท พันธุ์ศักดิ์ คำดี, รองผู้กำกับการด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, 2 มิถุนายน 2549.

รูปภาพที่ 7.3 แสดงลักษณะที่พักอาศัยของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ฝั่งไทย

ที่พักอาศัยในตลาดเบญจวรรณ

ที่พักอาศัยบริเวณตลาดเคชไทย

ที่พักอาศัยบริเวณด้านหลังตลาดเคชไทย

ที่พักอาศัยบริเวณด้านหลังตลาดเคชไทย

ที่พักอาศัยบริเวณด้านหลังตลาดเคชไทย

ที่พักอาศัยบริเวณด้านหลังตลาดเคชไทย

สำหรับพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ตัดสินใจเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มิถุนีลำนายอยู่ในจังหวัดต่างๆของกัมพูชา เช่น กัมปงจาม กัมปงธม ตาแก้ว กันดาล ฯลฯ เดินทางมาเพื่อแสวงหาช่องทางการค้า โดยได้รับการชักชวนจากญาติพี่น้อง หรือเพื่อนที่เข้ามาค้าขายก่อนหน้านี้ ในบางรายที่รู้จักกับชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลืออยู่ก่อนแล้ว ก็จะได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มชาวกัมพูชาด้วยกันเองในการหาห้องค้า และห้องเช่าสำหรับพักอาศัยในฝั่งไทย แต่สำหรับบางรายที่ไม่มีความสัมพันธ์กับชาวกัมพูชา หรือชาวไทยที่ค้าขายในตลาดโรงเกลือมาก่อน กลุ่มนี้จะเดินทางมาจากจังหวัดของตน และเข้าพักอาศัยโดยหาห้องเช่าในพื้นที่บ้านปอยเปต อำเภอโอโจรว ในฝั่งกัมพูชา ก่อนแล้วจึงค่อยมองหาช่องทางการค้าและตัดสินใจเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทยต่อไป ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่พักอาศัยในพื้นที่บ้านปอยเปต อำเภอโอโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจยนั้น ประมาณร้อยละ 70 ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มที่เข้ามาค้าขาย และเป็นกลุ่มแรงงานในตลาดโรงเกลือทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงเป็นการง่ายที่ชาวกัมพูชาด้วยกันเองจะสร้างสัมพันธ์เพื่อหาข้อมูลทางการค้า และการเข้ามาค้าขายในฝั่งไทย

การพักอาศัยในฝั่งไทยของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชานั้น มีทั้งที่พักอาศัยเพียงคนเดียว พักอาศัย กับญาติพี่น้อง เพื่อน หรือพักรวมกันเป็นครอบครัว บางรายที่มีบุตรอยู่ในวัยเรียน และมีทุนทรัพย์เพียงพอ ก็จะส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนฝั่งไทย รวมถึงชาวกัมพูชาที่อาศัยในฝั่งปอยเปตของกัมพูชา ก็จะนิยมส่งบุตรหลานมาเรียนในฝั่งไทยเช่นกัน การดำเนินชีวิตประจำวันของพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาพักอาศัยในพื้นที่การค้าฝั่งไทย เมื่อเปรียบเทียบกับการพักอาศัยในฝั่งปอยเปตของกัมพูชานั้น พ่อค้าชาวกัมพูชาให้ทัศนะว่า สภาพความเป็นอยู่ไม่แตกต่างกันมากนัก มีเพียงการเรียนรู้การใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารทางการค้า และการเรียนรู้กฎระเบียบต่างๆเมื่อต้องเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทย เพื่อลดปัญหาอันจะกระทบต่อการเข้ามาค้าขายของตนเท่านั้น ซึ่งการที่ไม่รู้สึกแปลกแยกเมื่อต้องเข้ามาพักอาศัยในฝั่งไทย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทย และชาวกัมพูชา และความสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทการค้าที่มีต่อกัน

การปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรมเมื่อต้องเข้ามาพักอาศัยในพื้นที่ฝั่งไทย นอกจากจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมกับชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในฝั่งไทย และพักอาศัยในฝั่งไทยอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว รูปแบบการอยู่อาศัยที่กระจุกตัวอยู่ร่วมกันในลักษณะชุมชนนี้ ยังส่งผลต่อการปรับตัวทั้งทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าฝั่งไทยด้วย ในเวลาว่างจากการค้าขายในแต่ละวัน พบว่า ชาวกัมพูชาเหล่านี้จะมีการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชาวกัมพูชาด้วยกัน มีการพูดคุยพบปะเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่นอกเหนือจากกิจกรรมการค้า ซึ่งจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในกลุ่มชาวกัมพูชาด้วยกันเองในยามที่เกิดปัญหาต่างๆ

การปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้าที่เปลี่ยนไป การปรับตัวตามทฤษฎีการบูรณาการ (Integration) กล่าวคือ เมื่อชาวกำพูชาเหล่านี้เดินทางเข้ามาค้าขายในระยะหนึ่ง จนเริ่มที่จะเรียนรู้กฎระเบียบที่สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้า และสามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารได้แล้ว ก็จะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับคนในสังคมปลายทางในที่นี้ หมายถึง กลุ่มชาวไทย และชาวกำพูชาด้วยกันเองภายใต้บริบทการค้า ซึ่งจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวไทยและชาวกำพูชา ไม่ว่าจะเป็นที่แสดงออกมาในรูปแบบของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่ดี หรือการพบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมร่วมกันที่ดี ประกอบกับความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ทำให้ชาวกำพูชาเหล่านี้เมื่อต้องเข้ามาค้าขาย หรือพักอาศัยในฝั่งไทยจึงไม่ได้มีความรู้สึกแปลกแยก และสามารถที่จะดำเนินชีวิตในฝั่งไทยได้อย่างสงบสุข

กล่าวโดยสรุป

จากการศึกษาแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาในพื้นที่การค้าชายแดน บริเวณตลาดโรงเกลือแห่งนี้ ทั้งประเด็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชา กับกลุ่มต่างๆ ภายใต้กิจกรรมการค้า และการปรับตัวของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้าที่เปลี่ยนไป พบว่า ภายใต้การปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้าชาวกำพูชา กับชาวไทย รวมถึงกับชาวกำพูชาด้วยกันเองนั้น มีความร่วมมือที่สร้างขึ้นอย่างเจียมเจียมๆ ปรากฏอยู่ ซึ่งเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้น โดยผ่านความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แบบเพื่อน และความสัมพันธ์แบบไม่เป็นที่ทางการที่อยู่บนฐานของการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนทางเศรษฐกิจร่วมกัน กล่าวคือ จากการที่พ่อค้าชาวกำพูชาบางรายมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ฉันเพื่อนกับชาวไทย และชาวกำพูชาด้วยกันเอง ทั้งที่เกิดขึ้นก่อน และหลังจากการเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือก็นำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกัน และกันภายใต้กิจกรรมการค้า เช่น การช่วยเหลือเรื่องภาษา การติดต่อเช่าพื้นที่การค้า การนำสินค้าเข้ามาจำหน่าย และการสร้างเครือข่ายทางการค้าในฝั่งไทย เป็นต้น

ซึ่งความร่วมมือที่สร้างขึ้นอย่างเจียมเจียมๆ นี้ ยังเกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นที่ทางการซึ่งอยู่บนฐานของการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนทางเศรษฐกิจร่วมกันด้วย เนื่องจากการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชา เป็นกิจกรรมที่ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ ชาวกำพูชาที่เข้ามาค้าขายได้รับประโยชน์จากการมีช่องทางในการสร้างรายได้ ส่วนชาวไทยที่เป็นผู้ให้เช่าพื้นที่ก็ได้รับรายได้จากค่าเช่าห้องค้าเช่นกัน และนอกจากนั้นพัฒนาการการเข้ามาค้าขายของชาวกำพูชายังทำให้สภาพการค้าภายในตลาดโรงเกลือมีการขยายตัวที่ส่งผลดีต่อภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าภายในตลาดด้วย ทำให้ชาวกำพูชาทั้งที่เข้ามาค้าขายและพักอาศัยในฝั่งไทยเป็นที่ยอมรับจาก

ชาวไทยทั้งที่ เป็นผู้ซื้อ ผู้ขาย และผู้ให้เช่าพื้นที่ จนเกิดเป็นความร่วมมือระหว่างกัน ที่แสดงออกมา ในลักษณะของการช่วยเหลือจากชาวไทย หรือจากชาวกัมพูชาด้วยกันเอง

ส่วนในประเด็นการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในบริบทการค้าในฝั่งไทย ทั้งการเข้ามา ค้าขาย และการพักอาศัยของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา พบว่า เมื่อพ่อค้าชาวกัมพูชาเข้ามาค้าขายใน ตลาดโรงเกลือจะมีการปรับตนเองเพื่อให้สามารถค้าขายในสังคมการค้าในฝั่งไทยได้ เป็นการ ปรับตัวทั้งทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งการที่กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชามีแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเป็น สาเหตุสำคัญที่เข้ามาค้าขายในตลาดการค้าฝั่งไทย และเห็นว่าการเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือคือ เป็นช่องทางการค้าที่สำคัญของตน จึงมีความพยายามที่จะปรับตนเองเพื่อให้สามารถอยู่รอดใน บริบทการค้าแห่งนี้ ซึ่งการที่ชาวไทย และชาวกัมพูชานั้นมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมทำให้ การปรับตัวของพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ง่ายยิ่งขึ้น ประกอบกับเมื่อพ่อค้าชาวกัมพูชาใช้เวลาเข้ามา ค้าขาย และพักอาศัยในฝั่งไทยในระยะเวลาานพอที่จะสามารถสร้างสัมพันธ์กับชาวไทย และชาว กัมพูชาที่อยู่ก่อนหน้าได้แล้ว ทำที่ที่สุดชาวกัมพูชาเหล่านี้ก็จะไม่รู้สึกละแวก หรือแตกต่างจาก ชาวไทยสามารถค้าขาย และพักอาศัยอยู่ในสังคมการค้าในฝั่งไทยได้

จากผลการศึกษาการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กับกลุ่มต่างๆในพื้นที่ การค้าบริเวณตลาด โรงเกลือนี้ แสดงให้เห็นว่า การที่พ่อค้าชาวกัมพูชากับชาวไทยรวมถึงกับชาว กัมพูชาด้วยกันเองมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันภายใต้บริบทการค้าเช่นนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่ม พ่อค้าชาวกัมพูชาสามารถที่จะเข้ามาค้าขายในตลาด โรงเกลือ และเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนกลายมา เป็นกลุ่มพ่อค้าหลักในพื้นที่ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน แต่เนื่องจากกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเข้ามา ค้าขายในตลาดการค้าในฝั่งไทย ซึ่งเป็นตลาดที่ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่ถือเป็นประตูการค้า สู่อินโดจีน มีความสำคัญต่อรัฐทั้งในด้านเศรษฐกิจ และความมั่นคง ฉะนั้นแล้วบทบาทของรัฐ และ ภาคเอกชนจึงเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของบริบททางสังคมภายใต้พื้นที่ชายแดนด้วย ซึ่งการวิเคราะห์ว่า มีปัจจัยใดบ้างที่จะเอื้อต่อการดำรงอยู่ และการเติบโตของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา และการเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชาเป็นจำนวนมากเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางสังคม ภายในพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะขอก้าวในบทสรุป และวิเคราะห์ต่อไป